

COMPONIST MATTHIAS VAN DEN ELSEN (1870-1957)

Antoon van den Elsen

Muziek heeft in Gemert van oudsher geleefd. Indrukwekkend (nog steeds) is het in de serie "Bijdragen tot de Geschiedenis van Gemert" opgenomen jubileumboek over Harmonie Excelsior.¹ In Gemerts Heem werd al eens geschreven over de sedert de middeleeuwen in Gemert beoefende koorzang in de kerk en over Gemert als orgelbouwerscentrum. Vermeldenswaard is zeker ook het feit dat één der oudst bekende werken van Willem Mengelberg een feestcantate betreft die hij componeerde in 1887 bij gelegenheid van het 300-jarig bestaan van de Latijnse School in Gemert.² Dat Gemert zelf in het verleden ook componisten van naam leverde, daarover is in de geschiedschrijving evenwel nog bijna niets te berde gebracht. De persoon die met dit artikel voor het voetlicht wordt gehaald is Mathias J. van den Elsen, een componist van kerkmuziek uit de eerste helft van de twintigste eeuw, die meer bekendheid verdient dan hij tot dusver gekregen heeft. Dat hij en zijn werken in zijn geboorteplaats minder bekendheid heeft gekregen daarvoor zijn twee oorzaken aan te wijzen. Ten eerste maakte hij zijn composities in de Verenigde Staten en daar werden ze ook uitgegeven. Ten tweede was Mathias, de jongste broer van de gevierde "boerenapostel" Gerlacus van den Elsen in wiens "schaduw" hij min of meer kwam te staan.

"Onze" componist werd geboren te Gemert op 29 juni 1870 en kreeg de doopnaam Johannes. Hij was het op één na jongste kind van Cornelius van

den Elsen en Helena Jansen.³ Van 1882 tot 1888 doorliep hij de Latijnse School te Gemert⁴ waarna hij op 18 oktober 1888 zoals eerder zijn broer naar het Norbertijnerklooster te Heeswijk ging. Hier kreeg hij de klooster-naam Matthias. Vanaf 1891 gaf hij orgellessen. Op 15 augustus 1894 werd hij in de abdij priester gewijd, waarna hij vervolgens zes jaar leraarde aan het gymnasium Sint Norbertus in het vak muziek.⁵ Waar Matthias (Johannes) van den Elsen zelf zijn muziekopleiding heeft genoten is niet bekend maar in de lijn van de Norbertijnse traditie kan dat best bij een confrater zijn geweest.

In 1900, op de drempel van een nieuwe tijd, vertrekt hij naar de Verenigde Staten, waar hij op 8 september arriveert in de priorij van West de Pere in de staat Wisconsin.⁶ Daar is hij vervolgens drie jaar leraar aan het St. Norbertcollege in de vakken, Latijn, Grieks en Muziek. Van 1903 tot 1908 is hij beurtelings leraar en assistent in parochies. Tussen 1908 en 1913 is Matthias pastoor in Chicago. In 1913 keert hij nog voor een jaar terug naar de priorij en het college in West de Pere, maar daarna blijft hij tot 1952 ononderbroken werkzaam in de zielzorg in diverse parochies. Op 24 juli van laatstgenoemd jaar keert hij met emeritaat terug in de abdij van West de Pere, waar hij op 8 juli 1957 overlijdt.

Van de hand van Matthias van den Elsen zijn de volgende composities bekend:

- Mass in Honor of Saint Joseph; voor twee gelijke stemmen.
(uitgegeven bij M.L. Nemmers, Milwaukee)
- Mass in honor of the Blessed Virgin Mary; voor twee gelijke stemmen.
(uitgegeven bij M.L. Nemmers, Milwaukee)
- Missa in honorem S. Norberti; voor 4-stemmig gemengd koor. Opus 3.
(uitgegeven Verlag L. Schwann, Düsseldorf, 1905)
- Mass in honor of St. Matthias, 1905.
- Mass in honor of Saint Willibrord; voor 4-stemmig gemengd koor en orgel. Opus 5, uitgegeven in 1915 bij M.L. Nemmers, Milwaukee. N.B. Willibrord was de patroon van zowel Gemert, Chicago en Greenbay (een plaats in de buurt van West de Pere, waar Matthias een tijdlang werkte).
- Mass in honor of Saint Caecilia; voor 4-stemmig gemengd koor en orgel-

begeleiding.

- Requiem mis; voor vier mannenstemmen met orgelbegeleiding ad libitum.
(uitgave van W. Bergmans, Tilburg; de partituur vermeldt geen jaartal)
- Proprium de Tempore; voor alle zondagen van het jaar; voor 4-stemmig gemengd koor.
(uitgave van Estate of Hamilton S. Gordon, New York, NY)
- Christmas, a Cantata for Soli and Chorus of Mixed Voices.
(uitgave van J. Fisher and Bro., New York, NY)

Of de werken van Matthias van den Elsen ooit in Nederland zijn uitgevoerd, is niet zeker. In Gemert, de geboorteplaats van Matthias, zijn daartoe in ieder geval pogingen ondernomen. In een bericht in "Het Kerkklokje van Gemert" van 12 april 1934 wordt geschreven: "...ook zijn de mannezangers (van het kerkkoor van St. Jans Onthoofding) een vierstemmige Requiem-mis aan 't leeren van Father M.J. van den Elsen, den Gemertschen Norbertijner Pastoor in Namur (Brussels), Wisconsin - Verenigde Staaten van Noord-Amerika, die dit jaar veertig jaar Priester is..." Of het er ooit van gekomen is blijft de vraag, maar het lijkt erop dat we gerust aan mogen nemen van wel. Twee jaar later tracht Pastoor Poell een ander werk van Matthias, de Kerstcantate, aan zijn kerkkoor te slijten. In zijn Kerkklokje van 8 november 1936 bericht de pastoor:

"Christmas. A Cantate for Soli and Chorus of Mixed Voices"

(composed by Rev. M.J. Vanden Elsen O.Praem)

Da's Engels. 't Staat onder een voorstelling van Christus' Geboorte op 't titelblad van 'n toonzetting, 'n dertig bladzijden groot muziekstuk van den Zeereerwaarde Heer Matthias van den Elsen, Witheer, Pastoor in Luxemburg, 'n plaats in den Staat Wisconsin in de Vereenigde Staten van Amerika. 't Is een zangstuk met solo's, met samenzangen van gemengde stemmen, over de blijde kerstgebeurtenis. De blijde boodschap aan Maria door Gabriël, 't bezoek der herders, dat der Drie Koningen, en de opdracht in den tempel, of juister de zang van den ouden Simeon. Zou 't niet iets zijn, om 't volgend jaar, in ons Jubeljaar (=500 jaar parochiebestaan - Red.), te doen opvoeren in de Kerstweek?

De Zeereerw. Heer M. v.d.Elsen vereerde ons met 't zenden van 'n exemplaar; wie bewerkt den tekst op z'n Nederlands zoo, dat hij met de muziek overeenstemt?

Het laatste verzoek van Poell doet nu wellicht wat komisch aan. In 1992 zou geen enkel koor nog op de gedachte komen om de tekst in het Nederlands te vertalen. Of dit stuk ooit is uitgevoerd in de kerk kan gerust betwijfeld worden. Poell stierf twee maanden later en deze man die in Gemert zoveel nieuwe verenigingen het licht heeft doen zien is er dan nog niet in geslaagd om een jongenskoor (of een gemengd koor) in het leven te roepen, dat een dergelijke uitvoering ook werkelijk aan kon.⁷

NOTEN:

- 1 M. Mols e.a., Harmonie Excelsior in woord en beeld, Gemert 1984.
- 2 A. Otten, Was Gemert een orgelbouwerscentrum? In: Gemerts Heem 1989, p.105-115; idem, Koorbisschop en Koorzang, in: Gemerts Heem 1988, p.100-107; idem, Onbekend werk Mengelberg uit 1887, in: Gemerts Heem 1988, p.97-99.
- 3 P. van den Elsen, Boerenapostel Gerlacus van den Elsen, Gemert 1983, p. 247 e.v.
- 4 Gemeente-archief Gemert, Archief Latijnse School.
- 5 Archief Abdij Berne te Heeswijk, o.m. Het dagboek van Gerlacus van den Elsen.
- 6 Matthias is dus vanaf 1900 in de Verenigde Staten en niet vanaf 1903 (Vgl. P. van den Elsen, Gerlacus van den Elsen, Gemert, 1983, p.249.)
- 7 Vermeldenswaard is hier nog dat Matthias van den Elsen ook belangstelling betoonde voor de geschiedenis van zijn nieuwe vaderland. In 1948 leverde hij daarvan een getuigenis af in de vorm van een artikel voor De Katholieke Illustratie onder de kop: "130 Jaar vóór Columbus". Met de vondst van een steen met runenschrift toont hij aan, dat al veel eerder dan Columbus de vikingen tot aan de Grote Meren (waar hij verbleef) moeten zijn doorgedrongen